# «Ma‘nolar xazinasi»

## — bilimdonlar bellashuvi ssenariysi

Ona tili va adabiyot — fan kechasi, haftalik va bellashuv

7–9-sinf jamoalari uchun

Davomiyligi: 45–50 daqiqa atrofida

Bu ssenariy ona tili va adabiyot bo‘yicha bilimdonlar bellashuvi bo‘lib, 45–50 daqiqa atrofida davom etadi. So‘z ma‘nosi, maqol zanjiri, asarni topish, matnni tiklash va bir daqiqalik nutq turlari bor.

Agar ssenariy foydali bo‘lsa, uni hamkasblaringiz bilan o‘qituvchilar guruhlarida ham ulashing. Bayram va tadbirlar uchun yana ko‘plab ssenariylarni baxtiyor.uz saytidan topishingiz mumkin.

Shu to‘plam sahifasi: https://baxtiyor.uz/ona-tili-adabiyot-ssenariy/

«Senariylar to‘plami» bo‘limi: https://baxtiyor.uz/oqituvchilar-uchun-hamma-narsa/senariylar-to-plami/

# «Ma‘nolar xazinasi» — bilimdonlar bellashuvi ssenariysi

## MAQSAD

O‘quvchilarning ona tili va adabiyot bo‘yicha bilimini bellashuv shaklida mustahkamlash; so‘z ma‘nosi, maqol, adabiy asar va nutq odobi bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarni sinash; jamoada maslahatlashish va hurmat bilan bahslashish madaniyatini tarbiyalash.

## ISHTIROKCHILAR

Boshlovchi, hakam (ona tili va adabiyot o‘qituvchisi), uch jamoa (har birida 4–5 o‘quvchi, 7–9-sinf), muxlislar, ballarni doskaga yozuvchi yordamchi.

## JIHOZLAR

Zal, uchta stol, jamoa nomlari yozilgan lavhalar («Guliston», «Xamsa», «Yulduz»), doska yoki ekran, qo‘ng‘iroqcha, savol kartochkalari, «Matnni tikla» uchun kesilgan jumlalar, qog‘oz va ruchka, oddiy yorliq yoki kitob xatcho‘pi shaklidagi esdaliklar.

## TADBIR REJASI

Ochilish va tanishtirish — 5 daqiqa. 1-tur: «So‘z ma‘nosi» — 8 daqiqa. 2-tur: «Maqol zanjiri» — 7 daqiqa. 3-tur: «Asarni top» — 8 daqiqa. 4-tur: «Matnni tikla» — 7 daqiqa. 5-tur: «Bir daqiqalik nutq» — 7 daqiqa. Yakun va taqdirlash — 5 daqiqa. Jami: 45–50 daqiqa atrofida.

## O‘QITUVCHI UCHUN ESLATMA

Savollarni o‘z dasturingizga moslab almashtirish mumkin, lekin javobni oldindan aniq belgilang. Bahsli javobda hakam izoh beradi, ovoz berishga o‘tilmaydi. «Bir daqiqalik nutq»da mavzu kichik va aniq bo‘lsin; o‘quvchini baholari yoki shaxsiy hayoti bilan solishtirmang. Musiqa tavsiyasi: ochilishda qisqa tantanali kuy, turlar orasida 10–15 soniyalik fon, yakunda olqish kuyi. Jamoalar o‘rtasida keskinlik bo‘lmasin: har bir to‘g‘ri javob olqishlanadi, ballsi kamroq jamoa ham tashakkur bilan kuzatiladi.

## TADBIRNING BORISHI

*(Qisqa tantanali kuy. Jamoalar stollar oldiga o‘tiradi.)*

**Boshlovchi:** Assalomu alaykum, aziz o‘quvchilar, hurmatli ustozlar! Bugun «Ma‘nolar xazinasi» bellashuvi. Bu yerda asosiy yutuq — to‘g‘ri so‘z, aniqlik va odob.

**Hakam:** Qoidalar oddiy. Har bir to‘g‘ri javob — 2 ball. Qo‘shimcha aniq izoh uchun hakam 1 ball qo‘shishi mumkin. Noto‘g‘ri javob ball olib tashlamaydi, lekin navbat keyingi jamoaga o‘tadi. Javob oldidan jamoa 15 soniya maslahatlashadi. Bahsli paytda so‘nggi so‘z — hakamniki.

**Boshlovchi:**

**Jamoalarimiz:** «Guliston», «Xamsa» va «Yulduz». Omad tilaymiz!

### 1-LAVHA. 1-TUR. «SO‘Z MA‘NOSI»

**Boshlovchi:** Men so‘z yoki iborani aytaman. Jamoa uning ma‘nosini bir jumla bilan tushuntiradi yoki sinonimini aytadi. Navbat bilan ishlaymiz.

*(Savollar. To‘g‘ri javoblar qavs ichida.)*

— «Saxiy» so‘zining ma‘nosini ayting. (Qo‘li ochiq, beminnat beradigan.)

— «Vatan» so‘zining ikkita sinonimini ayting. (Yurt, el, diyor, ona tuproq.)

— «Oq ko‘ngil» iborasi nima demak? (G‘arazsiz, pok, mehrli.)

— «Sadoqat» so‘zini bir jumla bilan tushuntiring. (Sodiqlik, va‘daga va insonga vafodorlik.)

— «Dil» so‘zining sinonimlaridan ikkitasini ayting. (Ko‘ngil, yurak, qalb.)

— «Notiq» kim? (Odob va mantiq bilan, ravon so‘zlay oladigan inson.)

### 2-LAVHA. 2-TUR. «MAQOL ZANJIRI»

**Boshlovchi:** Maqolning boshini aytaman, jamoa oxirini davom ettiradi va ma‘nosini bir gap bilan tushuntiradi. Davom ettirish — 2 ball, tushuntirish — qo‘shimcha 1 ball.

*(Maqollar.)*

— Til — ... el ko‘zgusi.

— Yaxshi so‘z — jon ozig‘i, yomon so‘z — ... jon qozig‘i.

— O‘qigan o‘zar, ... o‘qimagan to‘zar.

— Ona yurt — ... oltin beshik.

— Bilganing bir daryo, ... bilmaganing dengiz.

— Gapning joyida aytilgani — ... dur.

**Hakam:** Maqol xalqning qisqa darsidir. Uni yodlashning o‘zi kamlik qiladi — o‘rinli ishlatish kerak.

**3-LAVHA. 3-TUR. «ASARNI TOP»**

**Boshlovchi:** Ishora asosida asar yoki muallifni topasiz. Birinchi ishoradan topsangiz — 3 ball, ikkinchidan — 2, uchinchidan — 1 ball.

1-kartochka

— Bu asar o‘zbek romanchiligining poydevori sanaladi.

— Unda Otabek va Kumush qismati tasvirlanadi.

— Muallifi — Abdulla Qodiriy.

**Javob:** «O‘tkan kunlar».

2-kartochka

— Bu besh dostondan iborat mashhur turkum.

— Ichida «Farhod va Shirin», «Layli va Majnun» bor.

— Muallifi Alisher Navoiy, 1441-yilda Hirotda tug‘ilgan.

**Javob:** «Xamsa».

3-kartochka

— Bu asar muallifning o‘z hayoti va sayohatlarini bayon etadi.

— Unda Hindiston, Kabul va Movarounnahr voqealari uchraydi.

— Muallifi Zahiriddin Muhammad Bobur.

**Javob:** «Boburnoma».

4-kartochka

— Bu romanda shoirning hayoti badiiy tasvirlanadi.

— Muallifi Oybek.

— Asar nomi shoirning o‘zi bilan bir xil.

**Javob:** «Navoiy» romani.

**Boshlovchi:** Ko‘rdingizmi, har bir asar — o‘z davrining ovozi. Ularni o‘qigan o‘quvchi o‘tmishni ham, o‘zini ham yaxshiroq tushunadi.

**1-o‘quvchi (she‘r):**

*Navoiy, Qoshg‘ariy so‘zisan,*
*“Qutadg‘u bilig”ning ko‘zisan,*
*Yassaviy, Qodiriy o‘zisan,*
*Onajon, onajon, tilginam.*

*(Bahodir O‘rinov, «Ona tilim» she‘ridan)*

### 4-LAVHA. 4-TUR. «MATNNI TIKLA»

**Boshlovchi:** Har bir jamoaga aralashib ketgan to‘rtta jumla beramiz. Ikki daqiqa ichida ularni to‘g‘ri tartibda qo‘yib, kichik matn hosil qilasiz. So‘ng bir vakil o‘qiydi.

**O‘yin qoidasi:** tartib to‘g‘ri bo‘lsa — 4 ball. Bitta joy almashgan bo‘lsa — 2 ball. Matn ma‘nosi buzilgan bo‘lsa — 0, lekin jamoa urinigani uchun olqishlanadi.

*(Namuna matn, jumlalar alohida kartochkalarda.)*

— Ertalab kutubxonaga kirdim.

— Kutubxonachi menga sevimli kitobimni uzatdi.

— Men jim o‘tirib, bir bobni o‘qib chiqdim.

— Uydagi otamga shu kitob haqida gapirib berishga shoshildim.

*(Ikkinchi va uchinchi jamoa uchun shu uslubdagi boshqa qisqa matnlar tayyorlanadi: biri maktab yo‘li, biri darsdagi suhbat haqida.)*

### 5-LAVHA. 5-TUR. «BIR DAQIQALIK NUTQ»

**Boshlovchi:** Har bir jamoadan bitta vakil chiqadi. Mavzu kartochkadan ochiladi. Tayyorgarlik — 30 soniya, nutq — bir daqiqa. Baholanadi: fikrning aniqligi, so‘z boyligi va odob. Eng yuqori ball — 5.

*(Mavzular.)*

— Nega ona tilini asrash kerak?

— Men sevib o‘qigan bir asar.

— Yaxshi so‘zning kuchi.

— Kutubxona men uchun nima?

*(Uch vakil nutq so‘zlaydi. Hakam qisqa, adolatli izoh bilan ball qo‘yadi. Shaxsiy tanqid bo‘lmaydi: faqat nutqning kuchli tomoni va bitta aniq maslahat.)*

### YAKUN

**Boshlovchi:** Ballar hisoblandi. Lekin bugun yutgan faqat bir jamoa emas — so‘zni ehtiyot qilishni mashq qilgan har biringiz.

**Hakam:** G‘olib jamoa — [nomi]! Ikkinchi va uchinchi o‘rin ham munosib qatnashdi. Barchangizga rahmat.

*(Esdaliklar topshiriladi. Barcha jamoalar olqishlanadi.)*

**2-o‘quvchi (she‘r):**

*Mening jami bilganlarim ona tilim tufaylidir,*
*Xush kalomlar qilganlarim ona tilim tufaylidir.*
*O‘tmishni angladim bugun kelajakka aytdim tilak,*
*Yaxshi umid qilganlarim ona tilim tufaylidir.*

*(Ma‘mura Zohidova, «Ona tilimga» she‘ridan)*

**Boshlovchi:** Aziz do‘stlar! Xazinani shu zalda qoldirmang. Ertaga darsda, uyda, do‘stlaringiz bilan gaplashganda ham aniqlik va odobni eslang. Bellashuvimiz yakunlandi. Omad!

*(Olqish kuyi. Jamoalar birgalikda surat tushadi.)*

## TADBIRDAN KEYIN

Savollar to‘plamini keyingi yilgacha saqlang va yangi asarlar bo‘yicha 2–3 ta kartochka qo‘shib turing. Nutq turini sinf soatida ham takrorlash mumkin: har safar boshqa mavzu, bir daqiqa, bir aniq maslahat.